

Achterblijvend studiesucces van migranten in het hoger onderwijs

Ria Vogels*

In het afgelopen decennium is het aandeel studenten in het hoger onderwijs van niet-westerse herkomst sterk gestegen, maar vooralsnog blijft hun studiesucces achter op dat van autochtone Nederlandse studenten. Dit artikel vat de resultaten samen van empirische onderzoeken die de afgelopen jaren in Nederland zijn uitgevoerd naar succes- en faalfactoren voor de deelname aan het hoger onderwijs door studenten uit niet-westerse migrantengroepen. Ook worden gegevens gepresenteerd over de deelname aan het hoger onderwijs door niet-westerse migrantengroepen en autochtone Nederlanders. Evaluatie van de empirie laat zien dat diverse achtergrondkenmerken van studenten, maar ook kenmerken van hun leefomgeving en de leeromgeving, het studiesucces negatief kunnen beïnvloeden. Die negatieve invloed kan alle studenten, onafhankelijk van hun herkomst, treffen. De factoren die het succes belemmeren komen echter meer en vaker in combinatie voor bij studenten uit migrantengroepen, waardoor de kans op uitval voor hen groter is. Daar is moeilijk wat aan te doen, maar speciale op niet-westerse migranten gerichte programma's en extra aandacht bij instellingen voor hoger onderwijs lijken de verschillen in studiesucces tussen migranten en autochtone studenten te verminderen. Dat pleit voor voortzetting van specifiek beleid van de instellingen.

Inleiding

In de afgelopen jaren is in het hoger onderwijs in Nederland het aandeel studenten uit niet-westerse migrantengroepen snel toegenomen. Deze groei is het resultaat van de toename van het aandeel niet-westerse migranten onder jongvolwassenen en van de toegenomen kans op deelname aan het hoger onderwijs van deze jongeren (Gijsberts, Huijnk, & Dagevos, 2012; Herweijer, 2006; Herweijer, 2012). Dit wijst erop dat het met de integratie van migrantengroepen de goede kant opgaat.

Niettemin is er ook een keerzijde. Ten eerste verschilt de studievoortgang van niet-westerse studenten zowel in het hbo als op de universiteit van die van autochtoon-Nederlandse studenten. Zij halen in dezelfde tijd minder studiepunten, doen langer over de studie en halen ook iets lagere tentamencijfers. Ten tweede vallen ze vaker uit aan het begin van de studie en studeren zij minder vaak af dan autochtoon-Nederlandse studenten (OCW, 2009; Ooijevaar, 2010).

De verschillen zijn behoorlijk en doen een deel van de positieve boodschap over de toegenomen instroom in het hoger onderwijs teniet. Het roept de vraag op

* Dr. H.M.G. Vogels (r.vogels@scp.nl) is werkzaam bij de sector Onderwijs, Minderheden en Methodologie van het Sociaal en Cultureel Planbureau in Den Haag.

welke factoren van invloed zijn op deze minder succesvolle deelname aan het hoger onderwijs en wat gedaan kan worden om ze te verbeteren. Voor een antwoord op deze vraag vatten we resultaten van eerder verricht empirisch onderzoek naar succes- en faalfactoren samen. We concentreren ons daarbij voornamelijk op onderzoek dat het studiesucces van migrantengroepen in Nederland tot onderwerp van studie heeft. Alvorens hierop in te gaan, geven we op basis van gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS, Statline) een beschrijving van de deelname aan het hoger onderwijs van de vier grootste migrantengroepen in Nederland (van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse/Arubaanse herkomst), van de verzamelcategorie 'overig niet-westers' en van autochtone Nederlanders.

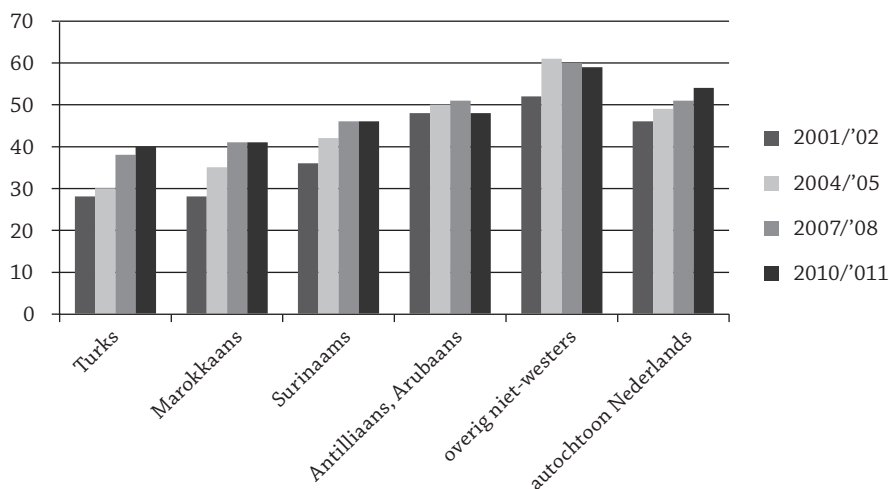
Toegenomen instroom in hoger onderwijs...

Turkse, Marokkaanse en Surinaamse Nederlanders zijn in het begin van de 21ste eeuw vaker deel gaan nemen aan het hoger onderwijs. Omdat ook de deelname van autochtone Nederlanders is gestegen, hebben zij echter nog steeds een achterstand (figuur 1). De deelname aan het hoger onderwijs van jongeren afkomstig uit de Caraïben (Antilliaans, Arubaans) is niet toegenomen. Hun deelname stond tot voor kort op vergelijkbaar niveau met autochtone Nederlanders, maar nu bevinden ook zij zich op achterstand. Dit komt doordat de samenstelling van deze migrantengroep is veranderd. Kwamen eerst vooral Caraïbische jongeren naar Nederland om hier te gaan studeren, vanaf de tweede helft van de jaren negentig kwamen ook veel jongeren zonder havo- of vwo-diploma (Van Kralingen, 2003). De deelname aan het hoger onderwijs van de groep overige niet-westerse migranten is hoger dan die van autochtone Nederlanders. Dit hangt samen met het diverse karakter van deze verzamelcategorie. Enerzijds zijn het relatief laagopgeleide migrantengroepen waarvan de jongeren nauwelijks (bijv. Somaliërs) of juist veel (bijv. Chinezen) deelnemen aan het hoger onderwijs. Anderzijds betreft het relatief hoogopgeleide (vluchtelingen)groepen, waarvan de kinderen ook vaak naar hbo en universiteit gaan (bijv. Iraans, Afghaans) (Vogels, 2011a; Vogels, 2011b).

...maar met beperkt succes

Hoewel door de gestegen instroom in het hoger onderwijs ook het aantal migranten met een diploma van het hoger onderwijs stijgt, is het rendement nog laag. Ten eerste vallen studenten uit migrantengroepen vaker dan autochtone Nederlanders voortijdig uit (Ooijevaar, 2010). Binnen twee jaar na aanvang van de studie in het hbo is van de autochtoon-Nederlandse studenten circa 15% gestopt, en in het wetenschappelijke onderwijs circa 6% (tabel 1). Van de studenten uit de migrantengroepen is ongeveer één op de vijf binnen twee jaar uit het hbo gestapt en ongeveer één op de tien uit het wetenschappelijk onderwijs.

Uitval wordt als onwenselijk beschouwd omdat het tijd, talenten en (financiële) middelen verspilt. De Nederlandse overheid en de instellingen voor hoger onderwijs voeren daarom actief beleid om uitval tegen te gaan (Inspectie van het onderwijs, 2011), maar dat heeft nog niet tot een afname van de uitval geleid. Op zijn

a Van de niet-westerse groepen alleen de tweede generatie.

b Voor 2010/'11 voorlopige cijfers.

Bron: CBS (Statline, op aanvraag verstrekte gegevens), SCP-bewerking (Herweijer, 2012)

Figuur 1 *Instroming hoger onderwijs, bevolking tot en met 24 jaar, naar etnische herkomst,^a 2001/'02-2010/'11^b (in procenten)*

best is de uitval het afgelopen decennium stabiel gebleven, echter bij niet-westerse studenten in het hbo is deze sinds 2008 verder toegenomen.

Ten tweede bereiken ook degenen die het derde jaar halen lang niet altijd de eindstreep. Voor de meeste hbo-studies staat een studietijd van drie jaar en voor de meeste academische studies vier jaar. Na zeven jaar studie is van de totale groep niet-westerse hbo-studenten net iets meer dan de helft (54%) afgestudeerd, bij de niet-westerse universitaire studenten geldt dit voor 70% (tabel 2). Het rendement is het hoogst bij de groep overige niet-westerse migranten (hbo en universiteit) en het laagst bij Antilliaans/Arubaanse migranten (hbo) en Surinaamse migranten (universiteit). De niet-geslaagden zijn zonder diploma vertrokken of zijn nog bezig met het afronden van de studie. Autochtoon-Nederlandse studenten zijn succesvoller, omdat een groter aandeel van hen na zeven jaar een diploma van hbo (69%) of universiteit (82%) heeft behaald. Niettemin is ook hun rendement voor verbetering vatbaar.

Factoren van invloed op studiesucces van migranten

Volgens Gijsberts et al. (2012) kan het lagere opleidingsniveau van (eerstegeneratie)migrantenvrijwel geheel worden verklaard door de opleiding in het land van herkomst en door het opleidingsniveau van de ouders. Als zij gelijke kansen zouden hebben gehad, zou er geen verschil in opleidingsniveau bestaan tussen

Tabel 1 *Uitval uit het hoger onderwijs na twee jaar, startjaar 2002/'03 tot 2010/'11 (in procenten van de totale groep bij aanvang van de voltijd studie in het hoger onderwijs). Bron: CBS (Statline).*

	2002	2004	2006	2008	2010
<i>hoger beroepsonderwijs</i>					
Turks	20	20	21	19	23
Marokkaans	21	20	23	19	25
Surinaams	18	18	23	19	26
Antilliaans, Arubaans	24	23	22	18	22
overig niet-westers	18	20	22	18	21
niet-westers totaal	19	20	22	19	23
autochtoon	15	16	19	16	18
<i>wetenschappelijk onderwijs</i>					
Turks	9	13	11	7	7
Marokkaans	8	12	11	9	13
Surinaams	10	11	13	8	12
Antilliaans, Arubaans	11	17	12	8	12
overig niet-westers	8	10	11	7	10
niet-westers totaal	9	12	11	8	10
autochtoon	7	8	7	6	6

migrantengroepen en autochtone Nederlanders. Scholing van de groeiende groep tweedegeneratiemigranten in Nederland, zo stellen zij, zal er daarom toe leiden dat achterstanden worden ingelopen. Is het lagere studierendement in het hoger onderwijs van de tweede generatie migranten dan nog een (voorbijgaand) uitvloeisel van het lagere opleidingsniveau van de eerste generatie of spelen (ook) andere factoren een rol?

Kenmerken van studenten, de leefomgeving en de leeromgeving

Studiesucces, zo stelt Tinto (1993), is het resultaat van een complex samenspel van vooral subjectieve factoren. Deze subjectieve factoren zijn te groeperen in het aanvangsprofiel van de student (met name het keuzeproces); motivatie voor en engagement voor de studie; en het proces van aanpassing aan het nieuwe milieu (academische integratie). Verder zijn interacties met 'peer groups' en activiteiten buiten het lesprogramma (sociale integratie) van invloed. Het studiesucces hangt minder af van objectieve (achtergrond)kenmerken als sociale herkomst en (intellectuele) capaciteiten van de student. Volgens Tinto maakt ook de zorg van de instelling (leeromgeving) uit voor het studiesucces en zijn omstandigheden buiten de studie relevant: steun van het thuisfront en het hebben van zorgverantwoordelijkheden of werk (leefomgeving).

Er is al veel onderzoek gedaan naar de mogelijke factoren die een rol spelen bij het studiesucces van migranten en vluchtelingen in het hoger onderwijs. Ook in

Tabel 2 *Studenten met een diploma na zeven jaar hoger onderwijs^a, naar etnische herkomst en geslacht, 2011/2012^b (in procenten). Bron: CBS (Statline).*

	2012/2013		
	totaal	man	vrouw
<i>hoger beroepsonderwijs</i>			
Turks	54	45	62
Marokkaans	51	40	60
Surinaams	50	43	56
Antilliaans, Arubaans	47	41	51
overig niet-westers	58	50	66
niet-westers totaal	54	46	60
autochtoon	69	62	75
<i>wetenschappelijk onderwijs</i>			
Turks	66	59	72
Marokkaans	67	63	71
Surinaams	65	61	68
Antilliaans, Arubaans	68	58	74
overig niet-westers	74	68	79
niet-westers totaal	70	64	75
autochtoon	82	76	87

^a In het hbo of het wetenschappelijk onderwijs.

^b Startjaar 2005/2006.

Nederland is dit onderzocht (Beekhoven, 2002; Van den Broek, Sijbers, Van de Wiel, Welling, & Uerz, 2005; Crul & Wolff 2002; Inspectie van het onderwijs 2009; De Jong, Webbink, & Roeleveld, 1997; Ooijevaar, 2010; Severiens, Wolff, & Rezai, 2006; Wolff, 2007; Wolff & Crul 2003; Wolff, Rezai, & Severiens, 2010). Studiesucces is in de Nederlandse onderzoeken afgemeten aan studievoortgang, uitval, prestaties en/of rendement. Onderzocht zijn de mogelijke invloed van (objectieve en subjectieve) kenmerken van studenten, van de leefomgeving en van de leeromgeving. Maken de resultaten van deze onderzoeken inzichtelijk waarom het studiesucces tussen deze groepen verschilt?

Vrouwen zijn succesvoller

Een objectief kenmerk dat in onderzoek als invloedrijke factor voor studiesucces naar voren komt, is het geslacht van de studenten: vrouwen doen het beter in het hoger onderwijs dan mannen. Meer vrouwen dan mannen beginnen een opleiding in het hoger onderwijs en dat geldt zowel voor migrantengroepen als voor autochtone Nederlanders (CBS, Statline, studiejaar 2011/'12). Vrouwen vallen minder vaak uit en halen hun diploma sneller (Wolff, 2007), en vrouwen maken een grotere kans af te studeren (Herweijer, 2006; Ooijevaar, 2010). Het diplomarendement (ofwel het aandeel van de instroom dat de studie met succes afsluit) ligt

zowel in het hbo als in het wetenschappelijk onderwijs bij niet-westerse vrouwen meer dan tien procentpunten hoger dan bij niet-westerse mannen (zie tabel 2). Daarmee benaderen zij het rendement van autochtoon-Nederlandse mannen, maar niet dat van autochtoon-Nederlandse vrouwen, die het in het hoger onderwijs het beste doen. Het geslacht is dus van belang voor studiesucces, maar verklaart niet het verschil in succes tussen allochtone en autochtone studenten.

Invloed van sociaaleconomische status (SES) in hoger onderwijs?

Een lage sociaaleconomische status (laagopgeleide ouders en/of gezinnen met lage inkomens) geldt voor de schoolloopbaan van jongeren uit alle herkomstgroepen als een risicofactor. In de eerste plaats is dit van toepassing op de prestaties in het initieel onderwijs. Omdat niet-westerse jongeren vaker afkomstig zijn uit gezinnen met een (zeer) lage SES, zijn zij in het initiële onderwijs extra kwetsbaar (Gijsberts & Dagevos, 2009; Van der Werfhorst & Mijs, 2010). Daar staat tegenover dat de invloed van het sociaaleconomische milieu afneemt naarmate men ouder wordt (Herweijer, 2006), zodanig zelfs dat het voor het succes in het hoger onderwijs nauwelijks of niet meer uitmaakt (Ooijevaar, 2010).

Wolff et al. (2010) onderzochten of studenten, van wie de ouders geen hoger onderwijs hebben gevolgd, het moeilijker hebben om de studie af te ronden dan kinderen van hoogopgeleide ouders. Achterliggende gedachte is dat intergenerationale overdracht van belang is voor het verwerven van cultureel en sociaal kapitaal, en daarmee voor de voorbereiding op en deelname aan het hoger onderwijs. De data wijzen echter niet in die richting. Studenten die als eerste in de familie naar het hoger onderwijs gaan, doen het niet slechter in het hoger onderwijs dan studenten van wie de ouders wel een hoge opleiding hebben gevolgd. Kanttekening is wel dat het databestand een selectie van (nog) studerenden betreft, uitvallers zitten er niet in. Het is niet uit te sluiten dat zich onder de uitvallers relatief vaak studenten bevinden uit lager opgeleide milieus. Dat doet bovendien niets af aan het feit dat een laag sociaaleconomisch herkomstmilieu indirect problemen kan veroorzaken, die vervolgens tot studievertraging of uitval kunnen leiden. Zo lopen studenten met laaggeschoolde ouders kans te vervreemden van hun thuismilieu, terwijl ze zich evenmin thuis voelen in de studieomgeving, omdat ze onvoldoende kunnen meegaan in de sociale codes en interesses van hun medestudenten afkomstig uit hogere sociale milieus (Matthijs, 2010). Uit ander onderzoek is bekend dat een gebrekkige sociale en academische integratie ongunstig is voor het studiesucces (Tinto, 1993; Inspectie van het onderwijs, 2009).

Oudere eerstejaars vallen vaker uit

Ook leeftijd speelt een rol in studiesucces. Studenten die op latere leeftijd in het hoger onderwijs beginnen, maken een grotere kans uit te vallen. Dit hangt samen met persoonlijke omstandigheden van die oudere studenten, zoals gezinsverantwoordelijkheid en betaald werk (Crul & Wolff, 2002). Studenten die gezin, werk en/of studie moeten combineren, blijken bovendien vaak voor een deeltijdopleiding te kiezen, alwaar de uitval eveneens hoger is dan in een voltijdsopleiding. Ook oudere autochtoon-Nederlandse studenten lopen risico, maar omdat niet-

westerse studenten bij aanvang van de studie gemiddeld ouder zijn dan autochtoon-Nederlandse studenten, is hun uitvalkans groter.

Lange routes naar het hoger onderwijs ongunstig voor studiesucces

Dat niet-westerse studenten gemiddeld ouder zijn, komt deels doordat zij in het voortraject vaker dan autochtoon-Nederlandse studenten studievertraging hebben opgelopen (later ingestroomd in het Nederlandse onderwijs, klassen gedoubleerd). Bovendien stapelen zij vaker opleidingen (ze gaan bijv. via vmbo en mbo naar hbo) (Herweijer, 2006; Inspectie van het onderwijs, 2009; Gijsberts et al., 2012). Onafhankelijk van leeftijd blijken studievertraging en stapelen de kans op uitval in het hoger onderwijs te vergroten. Wellicht hebben vertraagden en stapelaars ook in het hoger onderwijs meer moeite om het tempo of het niveau te volgen.

Dit proces wordt nog versterkt door de gebrekkige aansluiting tussen mbo en hbo (Inspectie van het onderwijs, 2009). De, in vergelijking met de universiteit, veel hogere uitval in het hbo (zie tabel 2), komt voor een belangrijk deel voor rekening van studenten met een mbo-vooropleiding. Zij vallen aanzienlijk vaker uit dan studenten met een havo- of vwo-diploma in het hbo.

Te ambitieuze keuze?

Terwijl van de autochtoon-Nederlandse jongeren een deel van de havisten naar het mbo en een deel van de vwo'ers naar het hbo gaat, kiezen niet-westerse jongeren vrijwel altijd voor de hoogst mogelijke opleiding: havisten naar hbo, vwo'ers naar universiteit. In Vlaanderen is dezelfde trend gesignaleerd (OBPWO, 2007). Geopperd wordt dat migranten beperkte kennis hebben van het hoger onderwijsstelsel in Nederland en Vlaanderen, en alleen de universiteit als een volwaardige studieplek beschouwen. Mogelijk zit een deel van de studenten daardoor in een onderwijspositie die net boven hun macht ligt. In dat licht bezien, is de constatering van De Lange en Dronkers (2006) relevant. Zij wijzen op een zekere overschatting van het niveau van havo- en vwo-gediplomeerden uit de migrantengroepen. Op scholen voor voortgezet onderwijs met veel niet-westerse leerlingen zijn de cijfers voor de schoolexamens, meer dan elders, hoger dan voor de centrale examens. Gecombineerd met de neiging van niet-westerse jongeren om voor het hoogst mogelijke vervolgonderwijs te kiezen, kan dit tot gevolg hebben dat ze niet goed meekunnen op hbo of universiteit en daar studievertraging oplopen of uitvallen. Aan de andere kant draagt de keuze voor de hoogst mogelijke vervolgopleiding bij aan het stijgende opleidingsniveau van migranten, want een deel haalt de eindstreep wel. Of en in hoeverre een te ambitieuze keuze een verklaring biedt voor het geringere studiesucces van allochtone studenten in Nederland is nog niet onderzocht.

Taalproblemen

De eerste generatie migranten in Nederland, en in mindere mate de tweede generatie, kampt vaak met een gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal. Instellingen voor hoger onderwijs ervaren taal- en communicatieproblemen als de voornaamste knelpunten voor het studiesucces van niet-westerse studenten

(Inspectie van het onderwijs, 2009). Vooral bij niet-westerse studenten die via het mbo naar het hbo zijn gegaan, staat een gebrekkige taalvaardigheid het studie-succes in de weg.

Extrinsiek gemotiveerde studiekeuze vergroot de kans op uitval

Volgens Tinto (1993) is het studiekeuzeproces van groot belang voor de slaagkansen in het hoger onderwijs. Kiezen voor een studie om de inhoud en omdat die bij de eigen interesses en capaciteiten past (intrinsieke motivatie), en steun daarvoor van het thuisfront, vergroten de kans op succes. Een extrinsiek gemotiveerde studiekeuze (maatschappelijke status, loopbaanmogelijkheden) en stimulans van het thuisfront voor zo'n keuze vergroten daarentegen de kans op uitval. Veel onderzoek bevestigt Tinto's theorie (Van den Broek et al., 2005; Verbeek, Van Eck & Glaudé, 2011; Wolff & Crul, 2003). Niet-westerse jongeren vinden de inhoud van de studie weliswaar belangrijk, maar laten extrinsieke overwegingen (status en beroepsperspectief, faciliteiten van de instelling) mede onder druk van hun ouders, meer meewegen dan autochtone Nederlanders (Nouta, Nessar, & Van der Rijst, 2012). In het hbo kiezen zij vaak voor een economische studierichting en in het wetenschappelijke onderwijs vaak voor economie of rechten (Van Mittenburg, 2007; OBPWO, 2007).

Nouta et al. (2012) vonden een grote invloed van het thuisfront op het studiekeuzeproces van niet-westerse studenten, waarbij studenten uit sommige vluchtelingengroepen (ouders vaak hoogopgeleid) wel meer keuzeruimte hebben dan studenten van Turks- en Marokkaans-Nederlandse herkomst (ouders vaak laagopgeleid).

Hoewel deze risico's voor het studiesucces voor alle bevolkingsgroepen opgaan, worden niet-westerse jongeren zwaarder getroffen, omdat zij vaker een extrinsiek gemotiveerde studiekeuze maken.

Motivatie en inzet van belang voor studievoortgang

Motivatie en inzet blijken van groot belang voor de studievoortgang (Van den Broek et al., 2005). Dit gaat op voor alle studenten, maar de resultaten verschillen naar herkomst. Studenten uit lagere sociale milieus onderscheiden zich door een hogere inzet. Zij weten daardoor hun iets lagere eindexamenniveau te compenseren, en vrijwel evenveel studievoortgang te boeken als studenten uit hogere sociale milieus. Niet-westerse studenten lukt het echter niet om met meer inzet een met autochtoon-Nederlandse studenten vergelijkbare studievoortgang te bereiken. Het is niet duidelijk waarom dit niet lukt.

Invloed van kenmerken van de leeromgeving?

Severiens et al. (2006) gingen na in hoeverre kenmerken van de leeromgeving mede de verschillen in studiesucces kunnen verklaren. Zij keken hiervoor naar academische integratie (voelen studenten zich er thuis, vinden zij er hun draai?), naar de zorg van de instelling (individuele aandacht voor student, diversiteitsbeleid, kleinschaligheid) en naar onderwijsmethoden (veel autonomie of groepsgewijs studeren).

De minder gunstige uitgangspositie van niet-westerse studenten blijkt door te werken in hun voortgang door het hoger onderwijs. Ze hebben vaker lager opgeleide ouders, beheersen minder goed de Nederlandse taal en beschikken thuis minder vaak over een computer of een rustige werkplek. Ze vinden daardoor moeilijker hun draai en hebben meer steun en begeleiding nodig in de leeromgeving. Innovatieve onderwijsmethoden, zoals zelfstandig werken, passen minder goed bij hen, met als gevolg een groter risico op studievertraging en uitval. Dit laatste gaat ook op voor studenten uit vluchtelinggroepen (Afghanistan, Bosnië, Irak, Iran en Somalië) (Hulsker, 2001). Deze studenten zijn vaak onbekend met de zelfstandige en assertieve houding en gedrag die in het Nederlandse hoger onderwijs van hen worden verwacht. Ze worden daar geacht zelf oplossingen te zoeken voor problemen of, indien nodig, hulp en ondersteuning te vragen. Zij die hier niet mee kunnen omgaan, dreigen in het Nederlandse onderwijs te verzan- den.

De onderzoekers concluderen dat niet-westerse studenten en studenten uit vluchtelingengroepen voor hun studievoortgang meer afhankelijk zijn van de leeromgeving (Hulsker, 2001; Severiens et al., 2006). Zij doen het beter in instellingen waar kleinschalig en groepsgewijs onderwijs wordt gegeven en tegelijkertijd veel (individuele) zorg aan studenten wordt besteed. Van belang is dat studenten zich thuis voelen in de instelling voor hoger onderwijs en zich niet buitengesloten voelen. Daar waar men dit weet te verwezenlijken, zou geen verschil meer optreden in het studiesucces van allochtone en autochtone studenten.

Zorg van de instelling

Veel instellingen voor hoger onderwijs bieden studenten met achterstanden, waaronder niet-westerse studenten, speciale cursussen aan (taal, wiskunde, schakelcursussen) (Inspectie van het onderwijs, 2009 en 2011). Dit blijkt te helpen. Studenten afkomstig uit vluchtelingengroepen, die hebben deelgenomen aan een voorbereidingscursus, vallen minder vaak uit (Hulsker, 2001). Soms kunnen studenten aankloppen bij mentoren die gericht zijn op het begeleiden van studenten uit migrantengroepen.

Sociale integratie

Migranten van Turkse en Marokkaanse herkomst identificeren zich vooral met de eigen etnische achtergrond. Zij zien zichzelf eerder als Turk of Marokkaan dan als Nederlander. Zij doen dit vaker dan migranten afkomstig uit Suriname en de Caraïben (Huijnk & Dagevos, 2012). Uit onderzoek in Vlaanderen is bekend dat het studierendement van op de eigen etnische herkomstgroep gerichte studenten lager is dan van migrantenstudenten die zich in de eerste plaats als 'Belg' beschouwen (OBPWO, 2007). Door de gerichtheid op de eigen groep verloopt de sociale integratie in het hoger onderwijs moeizamer. Er zijn nog te weinig succesvolle hogeronderwijsstudenten uit de eigen herkomstgroep, die de benodigde kennis over waarden en normen in het hoger onderwijs kunnen overdragen.

Sommige instellingen stimuleren daarom 'peer coaching': ouderejaars niet-westerse studenten die eerstejaars niet-westerse studenten begeleiden. Andere facili-

teren en stimuleren aansluiting bij verenigingen voor studenten van niet-westerse herkomst.

Niet alleen deze steun van de instelling, ook de mate waarin niet-westerse studenten zelf in staat zijn een ondersteunend netwerk (studiegroep, studentenvereniging) te ontwikkelen, draagt bij aan het studiesucces (Inspectie van het onderwijs, 2011). Omgekeerd lopen studenten die minder bedreven zijn in het organiseren van zulke steun meer risico op uitval (Van den Broek et al., 2005; Herweijer, 2006).

Studiesucces migranten vraagt om maatwerk

De instroom van niet-westerse migranten in het Nederlandse hoger onderwijs is gestegen, maar loopt nog achter bij autochtone Nederlanders. Voor de emancipatie van migranten is het van belang dat hun deelname aan het hoger onderwijs verder stijgt en dat ze hun opleiding daar met succes weten te voltooien. Ook daarin staan zij nog op achterstand.

Risicofactoren in kaart gebracht, maar er zijn nog steeds vragen

Besproken zijn onderzoeken naar de mogelijke invloed van kenmerken van studenten en van hun leef- en leeromgeving op dit achterblijvend studiesucces. Zij laten zien dat de meeste kenmerken en omstandigheden die de kans op studiesucces verkleinen studenten uit alle bevolkingsgroepen kunnen raken, ook de autochtoon-Nederlandse studenten. Wat verklaart dan het verschil in studiesucces tussen autochtoon-Nederlandse en niet-westerse studenten?

In de meeste onderzoeken wordt geconcludeerd dat de etnische achtergrond van de studenten geen verklaring biedt voor het achterblijvend studiesucces. Niet het behoren tot een bevolkingsgroep, maar de samenhang van kenmerken in de thuis- en de leeromgeving beïnvloeden de slaag- en faalkansen. Het vaker voorkomen – en vaker in combinatie voorkomen – van risicofactoren verkleint de kans op studiesucces. Gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal, gebrekkige kennis van het Nederlandse onderwijs en een gebrekkige academische en sociale integratie zijn zulke risicofactoren. Ook het op latere leeftijd aan een studie beginnen, het stapelen van opleidingen en een extrinsiek gemotiveerde studiekeuze helpen niet. Studenten uit niet-westerse migrantengroepen kampen meer met (een combinatie van) deze risicofactoren dan autochtoon-Nederlandse studenten, waardoor zij een kleinere kans hebben om het hoger onderwijs met succes te doorlopen en af te ronden.

Hiermee is echter nog niet alle verschil verklaard: waarom doen bijvoorbeeld studenten van Chinese herkomst het beter dan studenten van Marokkaanse origine, terwijl toch veel risicofactoren voor beide groepen opgaan? Meer onderzoek is nodig. Een goed begrip van de mechanismen die ervoor zorgen dat niet-westerse migranten vaker uitvallen is immers relevant voor het kunnen keren van de situatie.

Onderzoek naar 'good practices' is ook belangrijk

Meer onderzoek naar mogelijke verklaringen voor het achterblijvende studieresultaat is echter niet de enige nuttige weg om te bewandelen. Net zo belangrijk is het vergroten van kennis over wat er in de praktijk al wordt gedaan om het studieresultaat te verbeteren en wat de resultaten van die aanpak zijn.

De instellingen voor hoger onderwijs nemen al initiatieven om het studieresultaat te verhogen en maken op die manier al veel beleid. Een van de weinige onderzoeken naar de effecten van dat beleid laat evenwel zien dat beleid dat in het algemeen is gericht op rendementsverbetering, niet-westerse studenten onvoldoende weet te bereiken (Inspectie van het onderwijs, 2011). Specifiek beleid dat rekening houdt met verschillen tussen groepen en maatwerk dat beoogt de meer risico lopende niet-westerse studenten binnenboord te houden, lijken wel succes te boeken, al wordt ook geconstateerd dat de problematiek weerbarstig is en zich moeilijk op korte termijn laat verhelpen.

Specifiek beleid lijkt te helpen, maar ook hierover leven nog vragen

Niet alle (bekende) risicofactoren laten zich gemakkelijk beïnvloeden. Daar waar dat wel kan, kan maatwerk een uitkomst bieden. Voorbeelden van specifiek beleid met positieve effecten zijn het stimuleren en faciliteren van 'peer coaching', mentorprogramma's en het aanbieden van speciale cursussen voor studenten uit migrantengroepen, zoals cursussen Nederlandse taal en wiskunde. Uiteraard kan van deelnemers aan het hoger onderwijs verlangd worden dat zij het Nederlands goed beheersen, maar de ervaring leert dat de taalvaardigheid van studenten uit sommige migrantengroepen veel te wensen over laat. Als maatwerk als een bijspiijkercursus Nederlandse taal kan helpen voorkomen dat zij voortijdig moeten afhaken, is dat een aanbevelingswaardig instrument.

Een ander terrein waar maatwerk kan helpen om het uitvalrisico bij studenten uit migrantengroepen te verkleinen, is het tegengaan van extrinsiek gemotiveerde studiekeuzes. Dit vraagt om betere voorlichting aan en begeleiding van aankomende studenten uit migrantengroepen én hun ouders. De begeleiding moet dan gericht zijn op het bewuster en realistischer kiezen van een studierichting in het hoger onderwijs. Hierover kan eveneens worden opgemerkt dat begeleiding bij de poort van het hoger onderwijs rijkelijk laat is, maar de urgentie is hoog. Meer aandacht voor loopbaanoriëntatie en begeleiding bij de intake kan helpen teleurstellingen in een latere fase te voorkomen. Hoe effectief en efficiënt het al in de praktijk toegepaste maatwerk is, is echter grotendeels onduidelijk. Ook voor het in kaart brengen van wat wel en niet werkt, is meer onderzoek nodig.

De beleidswind die anno 2013 uit Den Haag waait, heeft zich afgekeerd van specifiek beleid en diversiteit, en richt zich nu op algemene voor iedereen geldende maatregelen en instrumenten. Het zou jammer zijn als instellingen voor hoger onderwijs met deze verschuiving meegaan; die kans is aanwezig. Als middelen bedoeld om rendementen te verhogen niet worden geormerkt, zal de extra aandacht voor studenten uit migrantengroepen zeer waarschijnlijk verdwijnen. Gezien de eerste positieve resultaten voor het studieresultaat van niet-westerse stu-

dentent verdient specifiek beleid en maatwerk continuering en intensivering, maar ook monitoring en evaluatie.

Referenties

- Beekhoven, S. (2002). *A fair chance of succeeding: study careers in Dutch Higher Education*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Broek, A. van den, Sijbers, R., Wiel, E. van de, Welling, N., & Uerz, D. (2005). *Studentenmonitor 2004. Net dat beetje extra*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen (ITS).
- Crul, M., & Wolff, R. (2002). *Talent gewonnen. Talent verspild?* Utrecht: ECHO.
- Gijsberts, M., & Dagevos, J. (2009). *Jaarboek integratie 2009*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Gijsberts, M., Huijnk, W. & Dagevos, J. (red.) (2012). *Jaarrapport integratie 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Herweijer, L. (2006). Op weg naar een hoger onderwijsdiploma. In *Investeren in vermogen. Sociaal en Cultureel Rapport 2006* (p. 19-51). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Herweijer, L. (2012). Voortgezet, beroeps- en hoger onderwijs. In M. Gijsberts, W. Huijnk & J. Dagevos (red.), *Jaarrapport integratie 2011* (p. 102-126). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huijnk, W., & Dagevos, J. (2012). *Dichter bij elkaar? De sociaal-culturele positie van niet-westerse migranten in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Hulsker, J. (2001). *Uitval is geen toeval. Een onderzoek naar de uitval onder vluchteling-studenten*. Utrecht: Stichting voor Vluchteling-studenten, UAF.
- Inspectie van het onderwijs (2009). *Aandacht voor diversiteit in het hoger onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het onderwijs.
- Inspectie van het onderwijs (2011). *Inspanningen voor studiesucces en onderwijskwaliteit in beeld*. Utrecht: Inspectie van het onderwijs.
- Jong, U. de, Roeleveld, J., & Webbink, D. (1997). *Verder studeren in de jaren negentig*. Zoetermeer: ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.
- Kralingen, E. van (2003). Niet-westerse allochtonen in het hoger onderwijs. *Bevolkingstrends 2003*, 51(2), 50-53.
- Lange, M. de, & Dronkers, J. (2006). *Hoe gelijkwaardig blijft het eindexamen tussen scholen?* Nijmegen/San Domenico di Fiesole: Radboud Universiteit/Europees Universitair Instituut.
- Matthijs, M. (2010). *Doorzetters. Een onderzoek naar de betekenis van de arbeidersafkomst voor de levensloop en loopbaan van universitair afgestudeerden*. Amsterdam: Aksant.
- Mittenburg, Th. van (2007). Allochtonen in hoger onderwijs in opmars. In CBS, *Webmagazine*, maandag 25 juni, 2007.
- Nouta, J., Nessar, A., & Rijst, R.M. van der (2012). Een analyse van de studiekeuze van aspirant studenten van allochtone afkomst: status, familie en utiliteit als kernthema's. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs 2012*, 30(1), 45-59.
- OBPWO (2007). *Allochtonen in het hoger onderwijs. Factoren van studiekeuze en studiesucces bij allochtone eerstejaarsstudenten*. Vlaamse overheid, departement onderwijs en vorming.
- OCW (2009). *Kennis in kaart 2009. Hoger onderwijs en onderzoek*. Den Haag: ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

- Ooijevaar, J. (2010). Allochtonen en autochtonen in het hoger onderwijs. CBS, *Sociaal-economische trends*, 37-42.
- Severiens, S. Wolff, R. & Rezai, S. (2006). *Diversiteit in leergemeenschappen*. Utrecht: ECHO.
- Tinto, V. (1993). *Leaving College, Rethinking the Causes and Cures of Student Attrition*, (2nd edition). Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Verbeek, F., Eck, E. van, & Glaudé, M. (2011). *Studiekeuzegesprekken: op zoek naar maatwerk*. Utrecht: Kohnstamm Instituut /Surf foundation.
- Vogels, R. (2011a). Onderwijspositie. In E. Dourleijn & J. Dagevos (red.), *Vluchtelingengroepen in Nederland* (p. 81-107). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Vogels, R. (2011b). Onderwijspositie. In M. Gijsberts, W. Huijnk & R. Vogels (red.), *Chinese Nederlanders. Van horeca naar hogeschool* (p. 46-61). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Werfhorst, H.G. van der & Mijs, J.J.B. (2010). Achievement inequality and the institutional structure of educational systems: a comparative perspective. *Annual Review of Sociology*, 36, 407-428.
- Wolff, R. (2007). *Met vallen en opstaan*. Utrecht: ECHO.
- Wolff, R. & Crul, M. (2003). *Blijvers en uitvallers in het hoger onderwijs*. Utrecht: ECHO.
- Wolff, R., Rezai, S., & Severiens, S. (2010). 'Het is maar in wat voor gezin je geboren bent...' *Een onderzoek naar de effecten van opleidingsniveau ouders en etnische afkomst op studieresultaten in het hoger onderwijs*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam, Risbo.